

Commissie Omgevingskwaliteit

Bezoekadres:
Weesperplein 8
(Vm. Stadstimmertuin 4)

Postbus 1409
1000 BK Amsterdam
www.crk.amsterdam.nl

Integrale Commissie Advies nr. 2025-4

Status: definitief

Onderwerp	Nationaal Slavernijmuseum (3)
Datum	12 maart 2025
Commissie	Robert Winkel (voorzitter), Dana Ponec, Marnix van der Meer, Hanneke Kijne, Petra Brouwer, Jeroen Ruitenbeek, Marten Wassmann, Peter Mensinga
Ambtelijk adviseur	-
Secretaris	Paul Rosenberg, Marlous Ruiter
Toelichting	Esther Reith (R&D), David Brandwagt (PMB)
Overige deelnemers	John Leerdam (Nationaal Slavernijmuseum), Thomas van Swaaij (PMB), Floris Grondman, Simon Sprietsma, Daiki Mabuchi (R&D), Miguel Ramon-Jansen (IB)

Achtergrond

Nadat de locatie voor het Nationaal Slavernijmuseum was vastgesteld, zijn in de tweede behandeling op 20 november 2024 verschillende ruimtelijke modellen besproken. De commissie adviseerde om in het ruimtelijk kader, dat onderdeel wordt van de stukken voor de internationale prijsvraag, geen getekend model mee te geven maar voldoende ruimte te laten voor ontwerpers van landschap en gebouw om met een inventieve oplossing te komen. Dat kan in de ogen van de commissie het beste door ambities en criteria te formuleren waaraan de verschillende ontwerpen kunnen worden getoetst. Verder vroeg de commissie aandacht voor 'bouwen binnen planetaire grenzen', vanwege de invloed die daarvan uitgaat op de uiteindelijke vorm en haalbaarheid van het project.

De afgelopen maanden is ter voorbereiding van fase 1 van de prijsvraag gewerkt aan het ruimtelijk kader. Dit wordt nu als concept voorgelegd aan de commissie.

Vraagstelling

Geeft het kader in deze vorm voldoende handvatten om te sturen op de kwaliteit van gebouw en landschap en is het geschikt als onderlegger voor de internationale prijsvraag?

Advies

De commissie vindt het concept ruimtelijk kader in veel opzichten 'voorbeeldig'. Zij ondersteunt de gevolgde werkwijze waarbij de ruimtelijke modellen wel zijn getest op de locatie maar die maximale vrijheid laat aan toekomstige ontwerpers om binnen de bouwveloppe tot creatieve voorstellen te komen. De mede uit de participatie voortgekomen thema's zijn kernachtig en pakkend vertaald in inspirerende kernwaarden. Er is veel waardering voor de getekende illustraties die precies de kern van de opgave raken, zonder de indruk te wekken van een ontwerp. 'Voorbeeldig' is in dit advies ook letterlijk bedoeld. De gevolgde werkwijze en het daaruit voortgekomen kader zijn bruikbaar voor andere grote gemeentelijke opgaven, zoals het stadskantoor of het erotisch centrum. Aanvullende suggesties voor het ruimtelijk kader worden in het tweede deel van dit advies puntsgewijs toegelicht.

Enige zorg is er ten aanzien van het Programma van Eisen (PvE) dat voor deze behandeling niet bij de stukken is gevoegd. PvE en ruimtelijk kader maken beide deel uit van de contractstukken voor de internationale prijsvraag. Ze moeten naadloos op elkaar aansluiten en ontwerpers niet opscheppen met tegenstrijdigheden. Om die reden adviseert de commissie met klem om ook het PvE te testen in de vorm van een ruimtelijk-volumetrisch model. Is het in de praktijk mogelijk om de stapeling van zalen, horeca, liften en trappenhuizen zo te boetseren dat ruimte wordt gelaten om te voldoen aan de zachte criteria uit het ruimtelijk kader, zoals 'weidsheid' en 'verbindend'? Er wordt in overweging gegeven om in de eerste en tweede fase van de prijsvraag, wanneer de nadruk ligt op de ideeëvorming, niet het hele PvE mee te sturen vanwege de beperkende werking die daarvan uitgaat. Verder moet het in iedere ontwerpfase mogelijk blijven om met een betere oplossing te komen dan het PvE voorschrijft ('challenge'), vooral met betrekking tot klimaat. Door een slim gebouw te ontwerpen of door te zoneren is het mogelijk veel installaties achterwege te laten zodat ruimte vrijkomt voor iets anders. Die vrijheid moet in het PvE dan wel worden geboden.

Het ruimtelijk kader gaat over gebouw en landschap. Het PvE beperkt zich tot de eisen voor het gebouwde deel van het museum. In de ogen van de commissie is vanwege de onlosmakelijkheid in ontwerp en gebruik ook een PvE nodig voor landschap en openbare ruimte. De samenhang tussen het gebouw en zijn omgeving moet in iedere fase van de planvorming het uitgangspunt zijn. Ook de route naar het gebouw toe is onderdeel van de museale beleving en bovendien voor alle gebruikers van het park van groot belang. Er moet op ooghoogte wat te beleven zijn.

In het ruimtelijk kader is nog enige worsteling voelbaar met betrekking tot de schaal van het gebouw in relatie tot de maat van de kavel. Hoe gaan de gevraagde vierkante meters landen op de plek? Dat vraagstuk wordt in de ogen van de commissie inderdaad de kern van de opdracht want de ruimte is, zoals aangegeven in het vorige advies, beperkt. Ondergronds bouwen kan bijdragen aan de oplossing maar is niet bij voorbaat de enige richting. De commissie geeft in overweging om de schaal van het gebouw niet alleen te relateren aan de maat van het Java-eiland maar ook aan de (grotere) schaal van het IJ.

Aanvullende suggesties voor het ruimtelijk kader

- Maak in de inleiding meteen duidelijk wat het bijzondere is van dit gebouw en van de voorgeschiedenis om tot deze prijsvraag te komen. Begin met de essentie van de opdracht en geef aan waar de kernwaarden vandaan komen.
- Het voorschrift van een transparante plint is te letterlijk. Het gaat om de uitstraling van het gebouw op ooghoogte en om de visuele relatie met de omgeving. Die kan op veel verschillende manieren bereikt worden.
- Op verschillende plekken (bijvoorbeeld p. 35) wordt directe relatie gelegd tussen 'herkennen en erkennen' en de vorm van het gebouw. Dat roept vragen op en kan beter anders worden geformuleerd.
- In de schetsjes komen geen bomen voor. Is dat bewust? Bomen kunnen helpen om de verschillende delen van de openbare ruimte te markeren. Nu lijkt het net alsof dat niet de bedoeling is.
- Laden en lossen en bereikbaarheid voor vrachtwagens is een niet te onderschatten deel van de opgave. De commissie is niet overtuigd van de vrachtwagenlift als voorgeschreven oplossing.
- Maak in het tweede deel van de kader onderscheid tussen wat dwingend beperkend is en wat niet: kunnen bijvoorbeeld kabels en leidingen en de radarpost worden verplaatst of is dat niet aan de orde?
- Het behoud van een aanlegplaats voor schepen is in de ogen van de commissie essentieel: ook als op dit moment een ov-verbinding over water niet mogelijk is, moet deze optie wel voor de toekomst worden opengehouden.
- De vier deelthema's (p. 46) voor duurzaamheid kunnen nog worden aangescherpt. Ecologie is gebaat bij een zachte overgang tussen kade en water. Zijn daar mogelijkheden voor of is dat nautisch onwenselijk? Op alle vier de thema's moet het een voorbeeldig gebouw worden.
- Voor de kop van het eiland is de werking van een plein van 50 x 50 meter onderzocht, in relatie tot referentiebeelden. De commissie vraagt zich af hoe deze maat zich verhoudt tot het gebruik en het thema 'rust en reuring'? Een dubbel gebruik stelt andere eisen aan de inrichting en omvang van het voorgestelde plein.
- Project Bruggen en Kaden is bezig met het vervangen of weghalen van meerpalen in het gebied. Wanneer deze terug moeten komen (bijvoorbeeld vanwege het nautische karakter van de plek) dan moet dat nu worden geregeld. Oude palen kunnen geoogst en gebruikt worden voor de nieuwbouw of inrichting van de openbare ruimte.

Amsterdam, 18 maart 2025
Commissie Omgevingskwaliteit

Robert Winkel, voorzitter

Bijlage

Beleidskaders:

- 'Omgevingsvisie Amsterdam 2050. Een menselijke metropool' (Amsterdam 2021)
- Bestemmingsplan Oostelijke Eilanden
- 'Een grote stap naar nationaal slavernijmuseum in Amsterdam' (collegebesluit 26-1-2024)

Aangeleverde stukken:

- 'Vertel het hele verhaal. Plan voor de oprichting en bouw van een Nationaal Slavernijmuseum' (kwartiermakers, febr. 2024)
- 'Over ons en met ons. Participatieverslag' (kwartiermakers, febr. 2024)
- Presentatie 12 maart 2025 (R&D)
- 'Concept Ruimtelijk Kader Nationaal Slavernijmuseum Kop Java-eiland' (R&D, 4 maart 2025)